

учнів виявляються такі риси характеру, як зайва сором'язливість, скутість, відсутність ініціативності, що заважають їм відповідати на запитання вчителя, брати участь у бесідах і обговореннях. Педагоги спільно з психологом проводять роботу з виявлення таких особливостей у дітей та здійснюють з ними відповідну індивідуальну або групову корекційну роботу.

Отже, одним із важливих напрямів Освітньої програми науково-педагогічного проєкту «Світ чекає крилатих» є вдосконалення умов розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку, що сприяє реалізації основної комунікативної функції мовлення, формуванню вмінь логічно мислити, полегшує процес соціалізації молодших школярів, розвиває інтерес до навколишнього світу, допомагає дитині активізувати її здібності, що веде до становлення соціально активної особистості.

Список використаних джерел:

1. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.- метод. посібн. / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
2. Освітня програма початкової освіти «Світ чекає крилатих». URL: <https://svitchekaiekrylatykh.com/>
3. Чупріна О.В. Методика розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням мультимедійних засобів: дис. канд. пед. наук. 13.00.02. Житомир, 2019. 271 с.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Олійник Наталія, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Завадська Дарія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Одним із стратегічних завдань, окреслених у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, є створення освітнього середовища, сприятливого для формування освіченої, творчої особистості громадянина, забезпечення умов для реалізації та самореалізації його природних здібностей і можливостей, зокрема в умовах інклюзивної освіти. Майбутнє держави значною мірою визначається тим, якими цінностями керуються її наймолодші громадяни, тому особливої актуальності набуває виховання громадянської позиції молодших школярів, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами [2, с. 17]. В умовах динамічних суспільних змін незмінними залишаються загальнолюдські моральні цінності, закладені в українських народних традиціях і звичаях. Серед різноманітних засобів виховного впливу на дітей молодшого шкільного віку саме народні традиції та звичаї вирізняються значним виховним потенціалом і сприяють формуванню громадянської свідомості в інклюзивному освітньому середовищі.

Сучасні наукові підходи до проблеми патріотичного виховання та формування громадянської позиції молодших школярів спираються на фундаментальні праці А. Алексюка, І. Беха, О. Вишневського, Т. Усатенко. У XXI столітті питання розвитку громадянської позиції учнів початкової школи засобами народних традицій і звичаїв досліджують вітчизняні науковці С. Долецька, О. Коркішко, Л. Момотюк, Н. Олійник, Н. Франчук, а також учителі-практики І. Керсова, О. Дідур, Н. Шпичак. У їхніх працях підкреслено значний виховний і розвивальний потенціал народних традицій, які сприяють формуванню громадянської позиції, духовних цінностей особистості та активному використанню в освітньому процесі.

У процесі формування громадянської позиції учнів 3-4 класів засобами українських народних звичаїв доцільно вибудовувати чітку ієрархію цінностей, що відображає духовний зміст традицій і ментальність українського народу. Передусім ідеться про загальнолюдські цінності (доброта, чесність, справедливість, милосердя), національні цінності (любов до рідної мови, культури, традицій і свят) та сімейні цінності (відповідальність за близьких,

працелюбність, дотримання здорового способу життя) [5, с. 101]. В умовах інклюзивної освіти ці цінності є універсальними та доступними для усіх дітей, зокрема для учнів з особливими освітніми потребами, сприяючи їх соціалізації та активному залученню до освітнього процесу.

Важливим засобом ознайомлення молодших школярів із національними цінностями є народний календар, який відображає особливості побуту, господарювання, родинних взаємин і народних знань українців. Його використання на уроках сприяє формуванню громадянської свідомості та почуття належності до рідного народу.

Зазначене можна проілюструвати на прикладі уроку на тему «Державні, релігійні та народні свята в Україні». Під час опрацювання цієї теми доцільно організувати бесіду «Народний календар», у ході якої учні, з урахуванням індивідуальних освітніх потреб, ознайомлюються з традиціями та обрядами, характерними для різних пір року. Такий підхід дає змогу забезпечити активну участь усіх дітей, у тому числі учнів з особливими освітніми потребами, через використання доступних форм подання матеріалу, наочності та практичних завдань [2, с. 93].

Під час вивчення українських зимових свят школярі дізнаються, що зимовий цикл пов'язаний із зимовим сонцестоянням і початком нового року, коли люди прагнули зазирнути в майбутнє та вплинути на нього. Саме тому зимові обряди насичені колядуванням, щедруванням і традиційними іграми, які в інклюзивному освітньому середовищі виступають ефективним засобом розвитку комунікативних умінь, емоційної сфери та формування громадянської позиції кожної дитини.

Розглядаючи цикл зимових свят, доцільно зосередити увагу на Дні святого Миколая та Святому вечері як подіях із потужним виховним потенціалом. За народними переказами, святий Миколай здійснював добрі вчинки непомітно, керуючись щирим прагненням допомогти іншим. У ніч на 6 грудня він, за традицією, приносить подарунки кожній дитині, що символізує турботу, милосердя та безкорисливість. Ознайомлюючи учнів із цими традиціями,

учитель акцентує увагу на важливості проявів доброти, взаємодопомоги й підтримки людей, які цього потребують, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, формуючи в учнів почуття емпатії та соціальної відповідальності.

Святий вечір, який відзначають 24 грудня, є часом родинної єдності та духовного затишку. Поява першої зірки символізує народження Христа і об'єднує родину за святковим столом. Традиція носіння куті до родичів, хрещених батьків, а також самотніх людей сприяє вихованню в дітей почуття спільності, поваги та турботи про ближнього [2, с. 94]. Залучення до цих обрядових дій усіх учнів, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами, через доступні форми участі (спільне колядування, інсценізацію, творчу діяльність) забезпечує інклюзивний характер освітнього процесу та сприяє формуванню громадянської позиції на засадах гуманізму й толерантності.

У 4 класі доцільним є проведення виховного заходу «Українські вечорниці», під час якого учні, зокрема діти з особливими освітніми потребами, ознайомлюються з українськими оберегами, народними піснями, звичаями та обрядами, поступово усвідомлюють значущість родинних цінностей і традицій роду. Організація такого заходу з урахуванням принципів інклюзивної освіти сприяє активній участі кожної дитини, формує атмосферу прийняття, взаємоповаги та підтримки. Проведення вечорниць зміцнює партнерську взаємодію «сім'я – школа – учень – учитель», а також поглиблює знання молодших школярів про народні традиції українського народу.

На прикладі зимових свят учні початкової школи усвідомлюють важливість сімейної злагоди, довіри й взаєморозуміння між членами родини, турботи батьків про дітей, поваги до старшого покоління та врахування думки кожного, незалежно від вікових чи індивідуальних особливостей. В умовах інклюзивного освітнього середовища ці цінності набувають особливої значущості, адже сприяють формуванню толерантності, емпатії та соціальної відповідальності.

Підготовка до зимових свят і відтворення давніх українських традицій допомагають дітям, у тому числі з особливими освітніми потребами, розвивати

моральні якості, вчитися щедрості, милосердю, готовності допомагати хворим, слабшим і самотнім людям. Водночас учні усвідомлюють необхідність дбати про власне здоров'я, займатися фізичною активністю, розвивати творчі здібності та відповідально ставитися до збереження навколишнього середовища.

Отже, використання українських народних традицій і звичаїв у формуванні громадянської позиції молодших школярів в умовах інклюзивної освіти є ефективним педагогічним засобом, що сприяє засвоєнню загальнолюдських, національних і сімейних цінностей, розвитку духовно-моральної сфери та соціальної відповідальності кожної дитини [6, с. 230]. Залучення учнів, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, до вивчення й відтворення народних традицій забезпечує їх активну участь в освітньому процесі, сприяє формуванню толерантності, емпатії та почуття належності до українського народу. Народна спадщина постає невичерпним джерелом громадянського й патріотичного виховання, а її цілеспрямоване й методично обґрунтоване використання в інклюзивному освітньому середовищі актуалізує потребу підвищення професійної компетентності педагогів у реалізації виховного потенціалу народних традицій у початковій школі.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Виховання особистості. Кн. 1. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Єлдінова С. М. Використання українських народних традицій та звичаїв у формуванні громадянської позиції учнів молодших класів на уроках «Я у світі» *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2022. Вип. 80, Т. 1. С. 91-94.
3. Латуша Н., Олійник Н. Виховання національно-патріотичних цінностей у молодших школярів – патріотичне завдання освітнього процесу. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*, 2024. № 2. С. 16-26.
4. Непорада І. М. Педагогічні умови формування громадянської компетентності учнів початкової школи. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 1(45). С. 135–144.

5. Олійник Н., Франчук Н. Педагогічні умови формування громадянської компетентності учнів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*, 2025. №7. С. 100-105.

6. Олійник Н., Франчук Н. Основні напрями патріотичного виховання у сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*, 2024. Вип. 77. С. 227-230.

7. Олійник Н.А, Басюк А. Коваль Т. Формування толерантності молодших школярів засобами народної творчості. *Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, 2023. Вип. 9 (27). С. 326-336.

ПСИХОЛОГІЧНІ УРОКИ В СИСТЕМІ ПІДТРИМКИ ЕМОЦІЙНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Олійник Наталія, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Сухачова Анна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Сучасна система освіти України перебуває в умовах активного впровадження інклюзивного підходу, що передбачає забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб. Особливої актуальності набуває питання створення сприятливого психоемоційного середовища в початковій школі, адже саме цей віковий період є сенситивним для формування базових емоційних та соціальних навичок особистості.

Учні початкової школи в умовах інклюзивної освіти потребують системної психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на розвиток емоційної саморегуляції, емпатії, навичок конструктивної взаємодії з однолітками та